

Patstelling

De afsluiting van de Straat van Hormuz was altijd het nachtmerriescenario. Sinds februari van dit jaar zitten we middenin die slechte droom met alle gevolgen voor de exporten van ruwe olie, olieproducten, vloeibaar gas (LNG) en andere cruciale producten. Coby van der Linde denkt dat terugkeren naar de situatie van voor 28 februari 2026 nagenoeg onmogelijk is en de energiecrisis nog niet voorbij.

Er begint zich een zekere mate van ongeduld te ontwikkelen en dat vooral te merken in de media. Ongeduld met het uitblijven van krantenkoppenwaardige gevolgen van de grootste energiecrisis ooit en het missen van een dankbaar onderwerp voor de kletstafels op televisie voordat ze op zomerreces gaan. Vorige week las ik een interview met Fatih Birol een bijna hoorbaar verwijt over het uitblijven van ernstige gevolgen. Er wordt niet voldaan aan het verwachtingspatroon dat men heeft bij het ultieme doemscenario dat de meesten al hun gehele leven voorgeschoteld krijgen. Dat scenario is al sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw de onverwachte inperking van de oliestroom door de Straat van Hormuz. Vanaf de jaren tien kwam daar ook nog een de stroom aan vloeibaar gas (LNG) en andere industriële gassen en vloeistoffen bij. Nu is die crisis eindelijk daar en dan lijken de gevolgen door allerlei omstandigheden en ingrepen best mee te vallen. Hier voltrekt de crisis zich om allerlei redenen met een slakkengang, terwijl deze in grote delen van Azië zich wel als een acute crisis openbaarde. Echter naarmate de afsluiting van de Straat van Hormuz langer duurt, nemen de mogelijkheden om korte termijn noodverbandjes te leggen af en zullen ook Europese landen de gevolgen steeds meer voelen.

Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw, na de eerste Golfoorlog van 1991 en het uiteenvallen van de Sovjetunie is de afhankelijkheid van olie-importen uit de het Midden-Oosten in Europa sterk verminderd en die van Azië juist enorm toegenomen. De Europese afhankelijkheid van olie en LNG-importen uit het gebied nam wel weer wat toe na het instellen van sancties tegen Rusland in 2022, maar het gros van de exporten uit het Midden-Oosten ging naar Azië. De Europese olie en gasimporten bleven na 2022 voornamelijk uit de Atlantische markt komen, zoals uit Noorwegen, de VS, en Brazilië.

Het Internationaal Energieagentschap IEA kwam kort na het begin van de aanval op Iran en de virtuele sluiting van de Straat van Hormuz met dringende adviezen over het te voeren crisisbeleid. Het verlagen van de vraag en de grote collectieve inzet van strategische oliereserves waren in het oog springende onderdelen. In weerwil van het IEA advies maar onder flinke politieke druk verlaagden veel Europese landen, behalve Nederland, de fiscale druk op motorbrandstoffen. Vele Nederlanders hebben inmiddels de weg naar de goedkopere buurpompen gevonden door een paar extra straten om te rijden en jakkeren de meesten nog steeds flink door zonder zich al te veel te bekommeren over de meest brandstofefficiëntie snelheid.

“De VS willen de garantie van een vrije doorvaart, terwijl Iran blijft vasthouden aan een al dan niet betaald meldingssysteem.”

De reden waarom de gevolgen van de blokkade hier nog steeds relatief meevallen heeft een aantal oorzaken. Zo begon het jaar 2026 met een ruim internationaal aanbod in vergelijking met de verwachte vraag, was er veel olie op zee in zogenaamde drijvende opslag, en besloten de lidstaten van het IEA al in maart tot een flinke gecoördineerde onttrekking van de strategische olie- en olieproductreserves om het tekort aan levering door de sluiting van de Straat van Hormuz te compenseren. Daarbij bestond de hoop dat de verstoring van het scheepvaartverkeer door Iran kortstondig zou zijn en de export van olie, olieproducten, ammonia, vloeibaar gas en andere industriële gassen uit Koeweit, Irak, Qatar, Bahrein, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) weer snel hervat kon worden. Ook de flinke extra opbouw van de Chinese strategische oliereserves in 2025 kwam nu goed van pas. De olie-importen namen flink af en de Chinese exporten van olieproducten aan banden gelegd. Verder bleken Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE) alternatieve routes te kunnen gebruiken om een deel van de olie naar hun Aziatische klanten te kunnen vervoeren. De Iraniërs exporteerden initieel wel olie naar vooral China. Pas bij het instellen van een Amerikaanse blokkade half-april werden ook Iraanse exporten tegengehouden om tegendruk te ontwikkelen in de onderhandelingen.

Ontsluiting van de Straat van Hormuz heeft inmiddels de hoogste prioriteit maar blijkt steeds weer tot een harde patstelling te leiden. De VS willen de garantie van een vrije doorvaart, terwijl Iran blijft vasthouden aan een al dan niet betaald meldingssysteem. Het voorstellen van een dergelijke controle door Iran gaat niet alleen in tegen de Amerikaanse eis om de vrije doorvaart te herstellen, maar is ook een onaanvaardbare uitkomst voor de Golfstaten. Deze landen werden door Iran betrokken bij het conflict door drone- en raketaanvallen en economisch getroffen door het (nagenoeg) stilleggen van de olie en LNG-exporten. Zelfs Saoedi-Arabië dat via de Oost-West pijpleiding een flink deel van de productie en export overeind kon houden moet vrezen dat zonder de garantie van een vrije doorvaart in de Straat van Hormuz en de Bab El-Mandab, de economische ontwikkeling feitelijk onder de patronage komt van Iran. Dat lijkt me om allerlei redenen geen houdbare uitkomst van de onderhandelingen.

De komende twee maanden gaat Europa op vakantie en bij terugkomst is er wellicht meer zicht op welke kant het opgaat met de crisis. Gaan we de winter in met of zonder een plausibele overeenkomst zal veel uitmaken voor hoe de internationale gemeenschap deze energiecrisis uiteindelijk kan verteren.